

Σύγχρονες μεταναστευτικές εμπειρίες

Άννα ΚΑΡΑΜΑΝΟΥ

Πρόεδρος της Επιτροπής Δικαιωμάτων των
Γυναικών και Ίσων Ευκαιριών

ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ

**ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ**

**ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ**

**Αθήνα, 27-28 Φεβρουαρίου
2003**

«Σύγχρονες Μεταναστευτικές Εμπειρίες»

Η ιστορία της υποδοχής μεταναστών στην Ελλάδα και η εμπειρία στη διαχείριση αυτού του φαινομένου είναι πολύ πρόσφατη. Μόλις κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, που συμπίπτει με το τέλος του ψυχρού πολέμου, αλλά και με την αλματώδη ανάπτυξη της χώρας μας, μετατράπηκε η Ελλάδα από χώρα αποστολής μεταναστών σε τόπο προορισμού και Εδέμ των ονείρων για χιλιάδες απελπισμένους που καταφθάνουν καθημερινά, κατά κανόνα παράνομα, δια ξηράς, αέρος και θαλάσσης. Κάπως έτσι συνέβαινε και με τους δικούς μας ανθρώπους πριν από μερικές δεκαετίες, όταν μαζικά ενίσχυαν τις αγορές

εργασίας της Γερμανίας, των ΗΠΑ, του Καναδά και της Αυστραλίας, για να θυμηθούμε μερικές από τις κυριότερες χώρες προορισμού των Ελλήνων μεταναστών. Η μόνη διαφορά με τους σημερινούς επισκέπτες μας, είναι ότι αυτοί έρχονται απρόσκλητοι και ελλείπει νομίμου οδού, διαβαίνουν τα σύνορα κρυφίως. Πολλοί από αυτούς ίσως μας ανταποδίδουν την επίσκεψη που μας όφειλαν από παλιά, τότε που πολλοί σημερινοί ευρωπαίοι εταίροι μας, επίσης απρόσκλητοι, ίδρυσαν αποικίες στις δικές τους χώρες.

Γεγονός είναι ότι η πολιτική της μηδενικής μετανάστευσης και της καταστολής που ακολούθησε η Ευρώπη κατά τα τελευταία τριάντα χρόνια, δεν εμπόδισε όσους διεκδικούν μια θέση στον ήλιο να εφευρίσκουν ποικίλους τρόπους για να παραβιάζουν τα σύνορα. Το μόνο που κατάφερε ήταν να ανεβάσει στα ύψη τις αμοιβές και τα κέρδη των μεταφορέων και όσων βρήκαν την ευκαιρία να εμπορευθούν τον ανθρώπινο πόνο. Δυστυχώς, δεν έχουμε ακόμη κατανοήσει πλήρως, ότι κανένα αστυνομικό μέτρο και καμιά Ευρώπη φρούριο δεν θα ανακόψει τα ρεύματα των μεταναστών, όσο παραμένει και αυξάνει το χάσμα ευημερίας ανάμεσα στις αναπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες χώρες. Η παγκοσμιοποίηση τελικά, δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στην ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων και όχι και των ανθρώπων.

Φυσικά τα προβλήματα ανάπτυξης και της άνισης κατανομής των πόρων του πλανήτη δεν θα λυθούν μέσω της μετανάστευσης. Οι βιώσιμες λύσεις θα πρέπει να αναζητηθούν στην εξάλειψη των αιτίων που προκαλούν κύματα μεταναστών και προσφύγων, στη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και των ευκαιριών απασχόλησης, στην εδραίωση της δημοκρατίας στις χώρες καταγωγής, στη πρόληψη των στρατιωτικών συγκρούσεων, στο

σεβασμό των θεμελιωδών ελευθεριών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Χωρίς αμφιβολία, ένα από τα αίτια της μετανάστευσης είναι και οι ευρωπαϊκές προστατευτικές πολιτικές, κυρίως στον αγροτικό τομέα, που δυσχεραίνουν τη ζωή στις χώρες του αναπτυσσόμενου κόσμου. Οι άνθρωποι αυτοί δε βλέπουν καμία ελπίδα για οικονομική ανάπτυξη στη χώρα τους, αφού τα προϊόντα τους κρατούνται, με τεχνητά μέσα, εκτός των μεγάλων αγορών. Είναι φυσικό λοιπόν να φεύγουν.

Στο Τάμπερε της Φινλανδίας το 1999, οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν να προχωρήσουν σε μια κοινή πολιτική για το άσυλο και τη μετανάστευση, σύμφωνα με την επιταγή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η οποία έχει θέσει προθεσμία πέντε ετών από την έναρξη εφαρμογής της Συνθήκης (Μάιος 1999). Δυστυχώς η πρόοδος που έχει συντελεστεί μέχρι σήμερα είναι πολύ μικρή, λόγω των διαφορετικών προσεγγίσεων των χωρών μελών, που δεν φαίνονται διατεθειμένες να εκχωρήσουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση την εξουσία του ελέγχου της μετανάστευσης. Ελπίζουμε, η Ελληνική Προεδρία, που έχει θέσει στις βασικές προτεραιότητές της το θέμα, να του δώσει ώθηση. Προπαντός ελπίζουμε να ληφθούν αποφάσεις για την εφαρμογή της Οδηγίας για την Οικογενειακή Επανένωση που εκκρεμεί πάνω από ένα χρόνο από την ψήφισή της από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και βέβαια να αναγνωρισθούν πλήρη δικαιώματα σε όσους έχουν συμπληρώσει πενταετή διαμονή.

Επίκαιροι είναι και οι φόβοι που έχουν εκφραστεί κατά καιρούς σχετικά με την αναμενόμενη Διεύρυνση της Ε.Ε. προς την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη και το νέο κύμα μετανάστευσης που αυτό μπορεί να σημάνει. Αυτές οι προβλέψεις το πιθανότερο είναι να μην επιβεβαιωθούν. Σύμφωνα με μελετητές του φαινομένου της μετανάστευσης, όπως ο Jonas

Wildgren, η διευρυμένη Ευρώπη θα μπορούσε να απορροφήσει έως και 3 εκατομμύρια μετανάστες το χρόνο. Αλλά και αυτό το σενάριο μάλλον δε θα χρειαστεί. Είναι χαρακτηριστικό πως το 1989 η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες υπολόγιζε πως το ρεύμα των Ανατολικοευρωπαίων μεταναστών προς τη Δύση μέσα στη δεκαετία του 1990 θα έφτανε τα 25 εκατομμύρια. Τελικά, έφθασε μόλις τα 2,5 εκατομμύρια. Ο καλύτερος τρόπος για να συγκρατηθεί το ρεύμα των μεταναστών από την Ανατολική Ευρώπη είναι ακριβώς η διεύρυνση και οι επενδύσεις που θα ακολουθήσουν.

Είναι γεγονός ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό οι απόψεις για τη μετανάστευση βασίζονται σε καλά εδραιωμένες προκαταλήψεις για τους μετανάστες. Είναι, λοιπόν, απαραίτητο, στη πορεία διαμόρφωσης μιάς κοινής ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής, να καταρρίψουμε τις προκαταλήψεις μας και να δούμε ποιός είναι ο πραγματικός ρόλος της μετανάστευσης στη κοινωνία μας.

Για πολλούς συμπολίτες μας η μετανάστευση είναι συνδεδεμένη με την περιθωριακή διαβίωση και την εγκληματικότητα. Στην Ελλάδα μέχρι που έφθασαν τα πρώτα κύματα μεταναστών δηλώναμε με περηφάνια ότι ήμασταν η χώρα του Ξενίου Διός – προφανώς για τους πλούσιους τουρίστες της Δύσης, για όσους, δηλαδή, δεν διέφεραν και πολύ από μας κατά την κουλτούρα και το χρώμα. Όμως, όταν άρχισαν να καταφθάνουν οι πρώτες χιλιάδες μεταναστών τα αισθήματα άλλαξαν άρδην και όλοι μας οι φόβοι και οι ανασφάλειες βγήκαν στην επιφάνεια. Ακραίες περιπτώσεις ξενοφοβίας και ρατσιστικής βίας καταγράφηκαν ουκ ολίγες κατά την τελευταία δεκαετία. Να θυμηθούμε μόνο τις περιπτώσεις του Καζάκου, των Λουτρών της Μυτιλήνης και τελευταία της Κρήτης.

Πριν από δύο χρόνια η εφημερίδα Le Monde Diplomatique έγραφε για τη στάση κάποιων Ελλήνων αγροτών οι οποίοι θυμωμένοι από τις μαζικές συλλήψεις και απελάσεις παρανόμων μεταναστών εκείνων των ημερών έκαναν διάβημα διαμαρτυρίας προς την κυβέρνηση να σταματήσει τις «σκούπες», υποσχόμενοι ότι οι ίδιοι θα οδηγήσουν τους μετανάστες στα σύνορα μετά την ολοκλήρωση της συγκομιδής των αγροτικών προϊόντων. Προφανώς οι αγρότες μας δηλώνουν ότι δεν μπορούν να ζήσουν χωρίς τη φθηνή εργασία των μεταναστών, αλλά η ανθρωπιστική πλευρά τους είναι αδιάφορη. Το φαινόμενο ασφαλώς δεν αφορά τους Έλληνες αγρότες. Το ίδιο οπορτουνιστικά σκέπτονται και πράττουν, για παράδειγμα, και οι Ισπανοί του Ελ Εχίντο.

Μια άλλη σημαντική προκατάληψη αφορά στο θέμα της ανεργίας και το κατά πόσο σχετίζεται με τους μετανάστες. Σύμφωνα με τους περισσότερους μελετητές και τις εμπειρίες χωρών με μακρά ιστορία μεταναστών, όχι μόνο δεν ευθύνεται για την ανεργία η μετανάστευση, αλλά αντιθέτως αποτελεί ένα θετικό παράγοντα στην οικονομία και συμβάλλει στη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, αφού οι μετανάστες αναλαμβάνουν δουλειές που συνήθως έχουν εγκαταλειφθεί από τους ντόπιους. Είναι γνωστό ότι στην Ελλάδα πολλές μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις διασώθηκαν χάρη στη δουλειά των μεταναστών, ενώ ολόκληρες εγκαταλελειμμένες περιοχές και νησιά αναζωογονήθηκαν. Η Ελλάδα γνώρισε τη μεγαλύτερη οικονομική ανάπτυξη της ιστορίας της στη δεκαετία του 1990, ταυτόχρονα με την είσοδο χιλιάδων μεταναστών.

Επιπλέον, οι περισσότεροι μετανάστες είναι νεαρής ηλικίας, στην ακμή της εργασιακής τους πορείας, πράγμα που σημαίνει ότι καταναλώνουν λιγότερες από τις κρατικές κοινωνικές υπηρεσίες (υγειονομική περίθαλψη,

εκπαίδευση) και πληρώνουν περισσότερες εισφορές. Έχει υπολογιστεί ότι, στη Βρετανία, οι μετανάστες πληρώνουν σε φόρους 2,5 δις λίρες περισσότερες από όσες καταναλώνουν σε διάφορες μορφές παροχών. Η είσοδος των, ως επί το πλείστον, νεαρών και σκληρά εργαζόμενων μεταναστών στηρίζει τις δικές μας συντάξεις, τα δικά μας συστήματα κοινωνική πρόνοιας.

Σύμφωνα με τον Johannes Pfliegerl του Αυστριακού Ινστιτούτου Οικογενειακών Σπουδών, η ίδια η απόφαση της μετανάστευσης που είναι εξαιρετικά δύσκολη μαρτυρεί πως όσοι την αποτολμούν είναι άνθρωποι θαρραλέοι, οι οποίοι έχουν σοβαρούς λόγους για να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους, άνθρωποι που τολμούν να διεκδικήσουν μια καλύτερη ζωή και μια θέση στον ήλιο, παρά τους κινδύνους και τα βάσανα που συνεπάγεται το εγχείρημα. Άνθρωποι με τέτοιο θάρρος συνήθως έχουν φιλοδοξίες που τους κινητοποιούν και τους αναδεικνύουν στα ανταγωνιστικά περιβάλλοντα της Δύσης, προς όφελος όχι μόνο των ίδιων αλλά και των δυτικών κοινωνιών. Η περίπτωση της Σίλικον Βάλεϋ, της πιο αναπτυγμένης περιοχής του πλανήτη, όπου το 80% των εγκατεστημένων εκεί είναι μετανάστες στους οποίους δόθηκαν ευκαιρίες και αναγνωρίστηκαν δικαιώματα, είναι πολύ χαρακτηριστική. Γενικώς, υπολογίζεται ότι το ένα τέταρτο των μεταναστών διαθέτει πανεπιστημιακές περγαμηνές, αλλά μόνο το 2% ασκεί σχετικό επάγγελμα.

Οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, επιδιώκουν πια την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ενσωμάτωση των μεταναστών που ήδη βρίσκονται στο έδαφός τους ή που εισέρχονται στη χώρα δια της νομίμου οδού. Ενώ, δηλαδή, στο παρελθόν στόχος ήταν η ανάπτυξη μιας

πολυπολιτισμικής κοινωνίας, τώρα τα κράτη επιδιώκουν μάλλον να ενσωματώσουν τις κοινότητες των μεταναστών. Χαρακτηριστική είναι η έμφαση που αποδίδεται στην εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής. Εδώ, λοιπόν, εντοπίζεται μια μεγάλη πρόκληση για τις κοινωνίες μας: να προσδιορίσουμε το σημείο ισορροπίας μεταξύ του δικαιώματος των κοινοτήτων των μεταναστών να διατηρήσουν την ιδιαιτερότητά τους και τα πολιτισμικά τους χαρακτηριστικά και του δικαιώματος της κοινωνίας της χώρας υποδοχής να επιτύχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική συνοχή.